

УДК 347.44

Л. Т. РЯБОВОЛ

Лілія Тарасівна Рябовол, доктор педагогічних наук, доцент, доцент Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

СИСТЕМА ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Вітчизняна вища юридична освіта сьогодні у стані трансформації. На шляху її інтеграції в європейський освітній та науковий простір актуалізується питання обґрунтування на концептуальному рівні мети та результатів, змісту, методів, форм організації.

Проблематика вищої юридичної освіти в Україні викликає значний науковий інтерес. Її генезу, сучасний стан, проблеми та перспективи у контексті євроінтеграції досліджували Ю. Бошицький, Т. Варфоломеева, І. Войтюк, І. Голосніченко, І. Гальонкіна, С. Гусарєв, В. Комаров, В. Масальський, В. Опришко, О. Святоцький, А. Селіванов, В. Тацій, В. Тихий, І. Шаркова та ін.

Вищу юридичну освіту у своїх працях вони розглядають як: складник правової освіти у широкому розумінні; галузь вищої освіти; освітній рівень (рівень фахової освіти), здобутий в результаті послідовного й цілеспрямованого процесу засвоєння системи правових знань, поглядів, переконань, умінь і навичок, формування особи, як громадянина, здатного до професійно-правової діяльності; безперервний процес спеціалізованого теоретичного і практичного навчання, що здійснюється у вищих навчальних закладах, де зосереджено висококваліфікований науковий і науково-педагогічний персонал, забезпечується поєднання навчального процесу з науково-практичною діяльністю та готуються компетентні кадри у галузі права відповідно до стандартів вищої освіти; фундамент юридичної професії, запорука професійної компетентності юриста й середовище формування нового покоління правників; один з інструментів реалізації соціальної функції права; критерій соціальної стратифікації; специфічний вид підприємницької діяльності; шлях розбудови політичної кар'єри; спосіб реалізації особистих амбіцій тощо. Така різноманітність поглядів засвідчує, що вища юридична освіта є багатогранним суспільним (суспільно-політичним, соціально-педагогічним) явищем, отже, складним об'єктом, що вимагає комплексного дослідження шляхом реалізації системного підходу.

У науковій та навчальній літературі (О. Бандурка, С. Гусарєв, О. Тихомиров та ін.) використовується поняття «система вищої юридичної освіти», однак, як правило, під нею мають на увазі мережу закладів освіти, що значно звужує сутність цієї системи. Реалізація системного підходу вимагає дослідження таких показників складного об'єкта, як: морфологічний (кількість та характеристики елементів структури), структурний (внутрішні та зовнішні зв'язки системи), функціональний (функції, виконувані системою), генетичний (становлення, розвиток цієї системи).

Метою статті є системний аналіз вищої юридичної освіти як цілісного утворення з огляду на морфологічний і структурний показники. Для досягнення мети вищу юридичну освіту необхідно дослідити, з одного боку, як складник (підсистему) макросистем, в які вона вкладена, а з іншого, як до певної міри самодостатню цілісність взаємопов'язаних та взаємоузгоджених компонентів; схарактеризувати зовнішнє і внутрішнє середовище системи вищої юридичної освіти, визначити чинники її розвитку, описати структуру.

Структуру системи вищої юридичної освіти як сукупність компонентів, що перебувають у складних системотвірних зв'язках і взаємодії між собою та з навколишнім середовищем, можна розглядати у широкому та вузькому розуміннях.

У широкому такими компонентами є:

- нормативно-правові акти, які регулюють функціонування цієї освітньої системи: Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» тощо;
- органи державного регулювання, управління вищою юридичною освітою: МОНУ, департамент вищої освіти тощо;
- нормативні акти для організації навчання за напрямом підготовки «Право»: відповідні галузеві стандарти, навчальні плани та програми (навчальні і робочі) з юридичних дисциплін, які вивчаються у вищих освітніх закладах;

- мережа закладів, у яких надається відповідна освітня послуга: профільні юридичні вузи, класичні та непрофільні вузи, в яких є юридичні факультети;
- наукові установи, діяльність яких спрямована на розвиток юридичної науки як основи для відбору та конструювання змісту вищої юридичної освіти, розробки підручників та навчальних посібників;
- освітні заклади (факультети) та наукові установи, в яких здійснюється підготовка та підвищення кваліфікації викладачів юридичних дисциплін;
- державні (судові, правоохоронні, правозахисні тощо) органи та суб'єкти господарювання як бази навчальних і виробничих практик студентів-правників;
- суб'єкти вищої юридичної освіти: викладачі та студенти;
- мета, зміст, засоби, форми, методи, прийоми, технології та результати навчання юридичних дисциплін у вищій школі.

У вузькому розумінні юридична освіта – це безпосередньо система навчання юридичних дисциплін у вищій школі, яка функціонує завдяки реалізації взаємозв'язків між такими інваріантними компонентами:

- суб'єкт-суб'єктний утворюється шляхом взаємодії основних суб'єктів навчання: 1) студента, який характеризується певними пізнавальними здібностями, мотивами і стимулами до навчання, темпераментом, волею; 2) викладача, для якого характерними є професійна компетентність, готовність і здатність самовдосконалюватися, упроваджувати інноваційні технології й ефективно використовувати традиційні методи та прийоми. Викладач має бути як педагогом, так і науковцем, адже саме високий науково-педагогічний рівень професорсько-викладацького складу обумовлює високу якість підготовки студентів;

- цільовий забезпечує конкретне спрямування навчання, відбиває ідеальні уявлення про бажані результати цього процесу в конкретних вимірах;

- змістовий опосередковує систему знань, умінь, навичок, способів творчої та репродуктивної діяльності, цінностей, ставлень, що засвоюються студентом під час опанування змісту вищої юридичної освіти для досягнення її мети. Зміст має бути визначений у відповідному галузевому стандарті та структурований за навчальними дисциплінами інваріантної та варіативної частин навчального плану;

- організаційно-технологічний охоплює методи, прийоми, засоби, форми, посередництвом яких здійснюється організація навчання та які забезпечують засвоєння змісту юридичної освіти і досягнення мети (запланованого результату);

- контрольний-результативний передбачає перевірку, оцінювання, оцінку і безпосередньо результати навчання. Роль цього компонента в освітній системі полягає в тому, що саме він дає змогу встановити рівень досягнення мети її функціонування. Аналіз результатів допомагає скоригувати всі інші компоненти системи, адаптувати її до певних вимог, підвищити ефективність.

Розуміння структури даної освітньої системи дає можливість визначити чинники її розвитку, з'ясувати, що гальмує створення такої системи вищої юридичної освіти, яка б відповідала вимогам сучасного етапу розвитку нашої країни, що, своєю чергою, вимагає проведення аналізу її зовнішнього середовища.

Згідно з теорією І. Пригожина про «вкладеність» систем, всі явища суспільного життя слід розглядати як системи різних рівнів. При цьому системи нижчого рівня обов'язково є частинами систем вищого рівня. Вища юридична освіта «вкладена» у такі макросистеми, як: соціально-економічна, соціокультурна, соціогуманітарна, політична, правова. Відповідні чинники впливають на неї прямо або опосередковано.

Юридична освіта є мікросистемою соціогуманітарної сфери і входить до її структури як компонент системи освіти (система освіти вміщує дошкільну, загальну середню, професійно-технічну, вищу освіту) та як підсистема вищої освіти, й це визначає її сутність і спрямованість. Якщо вища освіта згідно із ч. 5 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» є сукупністю систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних та громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти, то вища юридична освіта, одна з таких галузей знань, – серед основних предметних галузей освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей, за якими здійснюється відповідна професійна підготовка (ч. 8 ст. 1 того ж Закону)¹.

Юридична освіта – підсистема правової освіти. Згідно з Національною програмою правової освіти, одним із шляхів вдосконалення системи правової освіти є поєднання правової освіти з вищою, а відповідний напрям реалізації документа – надання правової освіти в усіх вищих навчальних закладах².

Поряд з чинним правом та законодавством, діяльністю з їх реалізації, захисту, охорони, юридична освіта є складником правової системи держави, адже підготовку кваліфікованих юристів для роботи в державному апараті, судових і правоохоронних органах, народному господарстві забезпечує юридична освіта.

Враховуючи викладе, моделюючи оптимальну систему вищої юридичної освіти, слід враховувати впливи наступних чинників її зовнішнього середовища.

Найбільш суттєвий вплив на неї, як і на будь-яку іншу освітню систему, здійснюють соціально-економічний та соціокультурний чинники, які зумовлюють суспільне замовлення щодо підготовки необхідної для держави і суспільства кількості відповідних фахівців. Вимоги до юридичної освіти визначаються державою та змінюються відповідно до рівня соціального, економічного, культурного, правового розвитку суспільства. Опрацювати суспільний запит покликане МОНУ. Воно здійснює державне регулювання вищої юридичної освіти шляхом визначення порядку створення, ліцензування та акредитації, реорганізації й ліквідації навчальних закладів, контролює якість юридичної освіти.

Останнім часом на державному рівні та в засобах масової інформації висловлюються думки про те, що вища юридична освіта не відповідає належному рівню якості, а на ринку праці спостерігається «перевиробництво» юристів, у зв'язку з чим слід скорочувати ліцензовані обсяги набору абітурієнтів за напрямом підготовки «Право», зокрема кількість бюджетних місць, а непрофільні й приватні вузи позбавляти права здійснювати підготовку юристів.

Дійсно, проблема адекватності системи вітчизняної юридичної освіти реальним потребам суспільства є надзвичайно актуальною і вимагає негайного вирішення, яке, однак, не є простим і ускладнюється різними протиріччями. Так, з одного боку, за даними Державної служби статистики України одне з перших місць з безробіття сьогодні посідають юристи, з іншого, державні структури і суб'єкти господарювання відчувають гостру потребу у кваліфікованих правниках. Неоднозначною є і відповідь на питання щодо «надвиробництва» юристів. Як вважають В. Галуцько та М. Рудич, Україні потрібно значно більше юристів. Сьогодні в нашій державі має місце таке співвідношення: в середньому один юрист на 2 тис. населення, а в деяких регіонах їх кількість вкрай недостатня. Водночас у США та деяких країнах ЄС цей показник становить – один юрист на 100 тис. населення. Отже, на думку вчених, говорити про «надвиробництво» юристів у нашій державі немає підстав. Погоджуємося з ними і в тому, що не існує простого вирішення питання щодо регулювання МОНУ обсягів підготовки юристів. На їх погляд, у вільному ринковому суспільстві кожен має отримати можливість стати правником, а далі все визначить конкуренція³.

Крім того, як зазначає В. Опришко, останнім часом виявилися нові потреби в юридичних кадрах, які могли б надавати правову допомогу пацієнтам і лікарям, забезпечували юридичний супровід діяльності медичних закладів. З розвитком ринкових відносин, ринку землі, різних видів підприємницької діяльності виникає потреба у фахівцях із земельного права, права інтелектуальної власності, правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності тощо. Новітня школа з їх підготовки в Україні не створена. Загалом, ринок юридичних послуг в Україні ще «молодий» і перебуває на стадії розвитку. Певна наявність фахівців, звичайно, є, але до повного насичення та перенасичення вітчизняного ринку праці кваліфікованими юристами різних спеціальностей ще далеко⁴.

Майже відсутній сьогодні реальний зв'язок між вищою та середньою школою. Як перешкоду на шляху підвищення якості вищої юридичної освіти Н. Христинченко розглядає низький рівень базової правової підготовки в системі загальної середньої освіти через відсутність або неналежне викладання дисциплін, які б давали випускникам загальноосвітніх закладів основи правових знань, допомагали орієнтуватися у правових питаннях⁵.

Невирішеною залишається проблема відбору молоді, дійсно орієнтованої на професію юриста. Не сприяє у цьому й те, що до переліку предметів, за якими проводиться зовнішнє тестування, не введено правознавство. У результаті під час вступу до юридичного вишу або на юридичний факультет абітурієнти мають засвідчити рівень підготовки з української та іноземної мов, історії, навіть математики, однак рівень їх базової освіти з правознавства як основи для подальшого навчання предмета їх майбутньої професійної діяльності залишається незрозумілим як для навчального закладу, так і для самого абітурієнта.

Суттєвою прогалиною у сфері державного регулювання вищої юридичної освіти є відсутність відповідних галузевих стандартів. То ж, як можна говорити про низьку якість юридичної освіти (якість вищої освіти – рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти (ч. 23 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту»)) та якість діяльності освітніх закладів з її організації (якість освітньої діяльності – рівень організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань (ч. 23 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту»))⁶, якщо такі стандарти відсутні? Лише 9 листопада 2015 р. у МОНУ відбулась презентація проекту стандарту вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра.

Загалом соціально-економічний та соціокультурний чинники, вплив яких опосередковується в суспільному навчальні, здійснюють системотвірний вплив на систему вищої юридичної освіти, оскільки детермінують її мету. З позицій результативності освіти для визначення її мети сьогодні застосовують два основних підходи: кваліфікаційний та компетентнісний. У своїх попередніх працях ми виклали думку, що кваліфікація опосередковує певний рівень сформованості компетентностей. Для досягнення студентом конкретного освітньо-кваліфікаційного рівня студент має набути відповідні компетентності⁷.

Усі дослідники проблеми вищої юридичної освіти погоджуються з тим, що результатом такої освіти має стати підготовка компетентного фахівця. Однак яка саме компетентність має бути у нього сформована? Для її позначення використовують різні терміни: професійна компетентність юриста, правова компетентність, загальна навчальна правнича компетентність тощо. Тож нагального вирішення вимагає проблема наукового обґрунтування її сутності та закріплення на нормативному рівні відповідного поняття й переліку компетентностей, які мають бути сформовані у здобувача юридичної освіти у результаті навчання у вищих освітніх закладах. Це має знайти своє відображення у Стандарті вищої юридичної освіти як сукупності вимог до змісту та результатів освітньої діяльності цих закладів, факультетів за кожним рівнем вищої освіти⁸.

На сучасному етапі розвитку нашої держави суттєвий вплив на всі сфери суспільного життя здійснює євроінтеграція. У цьому контексті Україна має враховувати міжнародний досвід становлення юридичної освіти, відповідні вимоги, наприклад, міжнародно-правові стандарти ГАТС з надання професійних послуг. На них як на джерела юридичної освіти в Україні вказує І. Шаркова⁹.

У русі інтеграції в європейській економічній, соціальній, освітній і науковій простір вітчизняна освіта, в тому числі вища юридична освіта, має враховувати принципи, які за своєю сутністю виходять за рамки суто системи освіти, є прерогативою держави. Серед них: мобільність – якісна особливість європейського простору, що передбачає мобільність людей між вищими навчальними закладами та державами; привабливість ВНЗ для студентів (перспектива для кар'єри, що надає університет, якість та вартість навчання, вартість проживання, доступність побутових послуг, наявність стипендіальних програм, повага до європейських та світових цінностей, відсутність релігійних, міжнародних конфліктів, відповідність європейським освітянським стандартам тощо); працевлаштування – безальтернативна стратегічна мета¹⁰.

Суттєвий вплив на систему вищої юридичної освіти здійснює юридична наука. Юридично-науковий чинник детермінує зміст вищої юридичної освіти. У ньому відбиваються надбання юриспруденції. Зміст освіти формується на методологічних засадах, обґрунтованих наукою, поповнюється за рахунок категорій, понять, закономірностей, концепцій, теорій, тенденцій, розроблених нею. Наразі посилення інтеграції юридичної освіти і науки, поглиблення наукових досліджень сучасного права є вимогою часу та засобом оптимізації юридичної освіти, вважають Ю. Бошицький та О. Чернецька¹¹.

Зміст юридичної освіти має розроблятися з урахуванням особливостей юридичної професії, що вимагає специфічних знань, умінь та навичок, які мають бути засвоєні студентом у результаті навчання. С. Кивалов та Ю. Оборотов вказують на такі відповідні складники змісту юридичної освіти: 1) система знань про державу і право, механізми їх організації, процеси функціонування, особливості сприйняття особою, суспільством; 2) знання діючого законодавства, норм матеріального та процесуального права; 3) формування юридичного мислення, здатності пов'язувати фактичні обставини справи та закон і на підставі закону продукувати рішення життєвих ситуацій; 4) вміння складати процесуальні документи юридичного значення, консультувати з правових питань, загалом здійснювати юридично значущі під час ведення справ дії. Аналізуючи юридичну освіту в Україні у контексті європейського освітнього простору, названі науковці підкреслюють, що сьогоденна юридична освіта більшою мірою має ґрунтуватися на вивченні загальнотеоретичної юриспруденції і меншою – передбачати звичайне накопичення знань про законодавство¹².

Зовнішнє середовище досліджуваної системи впливає на неї посередництвом ще й таких чинників, як: політико-правовий, що опосередковує вплив політичної та правової систем; освітньо-педагогічний (педагогічний, дидактичний, методичний) – вплив розвитку педагогіки та дидактики вищої школи, методики навчання юридичних дисциплін на організаційно-методичний компонент; історичний, що відображає генезу вищої юридичної освіти та допомагає визначити найкращі надбання у цій галузі й використовувати їх.

Системний аналіз доводить, що не лише вища юридична освіта відчуває впливи макросистем, підсистемою яких вона є, а здійснює й зворотний вплив. Юридична освіта, за умови, що вона якісна і ефективна, є невід'ємним елементом механізму, який забезпечує поступальний розвиток держави, сприяє підвищенню рівня правової свідомості й правової культури громадян та суспільства, реалізації прав і свобод людини, верховенства права, забезпеченню законності та правопорядку як фундаментальних принципів функціонування демократичної правової держави, формує цивілізоване демократичне правове поле. У цьому аспекті її позитивна роль і просвітницька місія є значною, а часом – вирішальною, зазначає Н. Христинченко. Однак, констатує науковець, українська система вищої юридичної освіти ще не набула тих якісних характеристик, що допомогли б поставити її в один ряд із системами юридичної підготовки більшості країн Європи та провідних країн світу, посісти належне місце у форматі міжнародної співпраці та конкуренції у сфері освітянських правничих послуг¹³.

Проведене дослідження дало можливість встановити, що вища юридична освіта є системним утворенням з чіткою структурою, компоненти якої перебувають у складних взаємозв'язках. У широкому розумінні система вищої юридичної освіти охоплює й зовнішнє середовище функціонування цієї системи. Відповідними чинниками, які впливають на її розвиток, є соціально-економічний та соціокультурний (детермінують мету та очікуваний результат вищої юридичної освіти, формують перелік вимог до випускника вищого навчального закладу, фахівця-юриста), науковий (опосередковує вплив юридичної науки як основи для відбору і конструювання змісту вищої освіти), політико-правовий (впливає і на мету, і на зміст даної освітньої системи через рівень розвитку політичної та правової систем, потреби юридичної практики тощо), освітньо-педагогічний (впливає на організаційно-методичний компонент, дає змогу впроваджувати у процес навчання юридичних дисциплін різноманітні форми, методи, технології, підвищувати його ефективність), історичний. Можна також визначити євроінтеграційний чинник, який на юридичну освіту впливає як прямо через упровадження досвіду її організації в країнах ЄС, так і опосередковано, оскільки всі інші системи (соціально-економічна, соціогуманітарна, політична, правова, система освіти), складником яких є вища юридична освіта, розвиваються у контексті євроінтеграційних процесів. У вузькому розумінні система вищої юридичної освіти є системою навчання юридичних дисциплін у вищій школі. Моделюючи систему вищої юридичної освіти, адекватну сучасним вимогам, потрібно враховувати перелічені чинники, нівелювати їх негативні та підсилювати позитивні впливи. Рамки однієї статті не дають змоги охопити всі аспекти такого складного системного утворення, яким є вища юридична освіта. Перспективними у напрямі дослідження є обґрунтування на засадах компетентнісного підходу мети і результатів вищої юридичної освіти, розробка змісту навчальних юридичних дисциплін з урахуванням новітніх тенденцій розвитку юридичної науки, відбір ефективних методик і технологій навчання юридичних дисциплін тощо.

¹ Про вищу освіту : Закон України за станом на 18 лютого 2016 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

² Про Національну програму правової освіти населення : Указ Президента України від 18 жовтня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/992/2001>

³ Рудич М. В. Адміністративно-правові чинники стандарту вищої юридичної освіти в Україні / М. В. Рудич // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2012. – Вип. 173. – Ч. 1. – С. 266–267.

⁴ Опришко В. Особливості підготовки юристів у непрофільних вищих навчальних закладах України: сучасний стан і шляхи подальшого розвитку / В. Опришко // Правове регулювання економіки. – 2013. – № 13. – С. 17.

⁵ Христинченко Н. П. Адміністративно-правові та організаційні засади підготовки юристів / Н. П. Христинченко // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 446, 448 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10xnpzpj.pdf>

⁶ Про вищу освіту : Закон України за станом на 18 лютого 2016 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

⁷ Рябовол Л. Т. Мета і результат вищої юридичної освіти: кваліфікаційний та компетентнісний підходи / Л. Т. Рябовол // Актуальні проблеми національного законодавства : зб. матеріалів всеукраїнської наук.-практ. конференції з міжнародною участю (м. Кіровоград, 29 квітня 2016 р.). – Кіровоград, 2016. – Вип. 51. – С. 174–177.

⁸ Там само. – С. 177.

⁹ Шаркова І. М. Міжнародно-правові стандарти ГАТС з надання професійних послуг в Україні (джерела юридичної освіти) / І. М. Шаркова // Часопис Київського університету права. – 2015. – № 4. – С. 398–400.

¹⁰ Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kpi.ua/bologna#sthash.KeYJFyIk.dpuf>

¹¹ Бошицький Ю. Поглиблення наукових досліджень сучасного права: вимога часу та засіб оптимізації юридичної освіти в Київському університеті права НАН України / Ю. Бошицький, О. Чернецька // Часопис Київського університету права. – 2015. – № 1. – С. 6.

¹² Введение в украинское право / Ю. П. Аленин, М. Р. Аракелян, Н. А. Бондаренко [и др.] ; под общ. ред. С. В. Кивалова, Ю. Н. Оборотова. – Одеса : Юридична література, 2005. – С. 171.

¹³ Христинченко Н. П. Адміністративно-правові та організаційні засади підготовки юристів / Н. П. Христинченко // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 445 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10xnpzpj.pdf>

Резюме

Рябовол Л. Т. Система вищої юридичної освіти в Україні.

Проведено системний аналіз вищої юридичної освіти. Вищу юридичну освіту досліджено як складник (підсистему) соціально-економічної, соціогуманітарної, політичної, правової макросистем, а також як освітню систему, цілісність взаємопов'язаних та взаємоузгоджених компонентів; викладено характеристику зовнішнього середовища системи вищої юридичної освіти, визначено чинники її розвитку.

Ключові слова: вища юридична освіта, система вищої юридичної освіти, зовнішнє середовище, зовнішні чинники, структура та компоненти системи вищої юридичної освіти.

Резюме

Рябовол Л. Т. Система высшего юридического образования.

Проведен системный анализ высшего юридического образования. Высшее юридическое образование исследовано как составляющая (подсистема) социально-экономической, социогуманитарной, политической, правовой макросистем, а также как образовательная система, целостность взаимосвязанных и согласованных между собой компонентов; изложена характеристика внешней среды системы высшего юридического образования, определены факторы ее развития.

Ключевые слова: высшее юридическое образование, система высшего юридического образования, внешняя среда, внешние факторы, структура и компоненты системы высшего юридического образования.

Summary

Riabovol L. System of legal education in Ukraine.

A systematic analysis of legal education. Law degree studied as a component (subsystem) socio-economic, socio-humanitarian, political, legal macro systems, as well as the educational system integrity and mutually interrelated components; described characteristics of the environment of higher legal education, defined factors of development.

Key words: higher legal education, the system of legal education, the environment, external factors, the structure and components of higher legal education.